

Н.А. Теплова,

здобувач кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ

ЗАЙНЯТІСТЬ ТА ПРОФЕСІЙНА РЕАБІЛІТАЦІЯ ЛЮДЕЙ З ОБМЕЖЕНИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

Проаналізовано статистичні дані щодо надання соціальних послуг особам з інвалідністю та стан соціальної захищеності людей з обмеженими можливостями в сучасній Україні.

Ключові слова: соціальні послуги, інваліди, люди з обмеженими фізичними можливостями, соціальна захищеність.

Рівень безробіття серед інвалідів достатньо великий, а рівень зайнятості на 20-30 % нижчий, ніж у здорових людей. Людям з обмеженими фізичними можливостями, які мають змогу брати участь у трудовій діяльності, ринок праці України не завжди забезпечує в повному обсязі реалізацію власного потенціалу, що врешті-решт знижує рівень економічної та соціальної незалежності людей з інвалідністю, перешкоджає їх повній інтеграції в суспільство. Тому, важко заперечити актуальність даної проблеми. Виникає нагальна необхідність аналізу правової бази, системи державного управління з питань інвалідів, статистичних даних щодо надання соціальних послуг особам з інвалідністю, характеристики стану соціальної захищеності людей з обмеженими можливостями в сучасній Україні з метою з'ясування основних проблем фактичної реалізації соціального захисту людей з інвалідністю, окреслення шляхів їх вирішення.

Одним із напрямків державної політики з адаптації людей з обмеженими фізичними можливостями в суспільстві є забезпечення належного рівня життя та створення умов для соціальної адаптації та інтеграції цієї категорії населення як найменш захищеної категорії.

Питання соціальної захищеності, працевлаштування, зайнятості розглядали: О. Богуцький, Б. Генкін, О. Грішнова, М. Долішній, С. Доругонцев, Г. Купалова, В. Куценко, В. Покришук, Л. Чернюк, проте на сьогодні вони ще не вирішені в повному обсязі.

Державна політика у сфері соціальної захищеності інвалідів визначається законами України «Про основи соціальної захищеності інвалідів» (1991), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005), Постановою КМУ «Про організацію робочих місць та працевлаштування інвалідів» (1995), указами Президента України «Про заходи щодо створення сприятливих умов для забезпечення соціальної, медичної та трудової реабілітації інвалідів» (2005), «Про першочергові заходи щодо створення сприятливих умов життєдіяльності осіб з обмеженими фізичними можливостями» (2005).

На міжнародному рівні намагання сумісними зусиллями домогтися покращення стану й підтримки осіб з обмеженими фізичними можливостями відображено у Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для інвалідів, Декларації про права розумово відсталих осіб, Всесвітній програмі дій по відношенню до інвалідів. У 2008 р. Україна підписала Конвенцію про права інвалідів, яка стала наступним кроком з підтримки, соціальної інтеграції людей з інвалідністю, сприяє підвищенню рівня інформованості про проблеми даної категорії громадян, забороняючи будь-які види дискримінації, маючи на меті, перш за все, захист й забезпечення прав та свобод людей з обмеженими фізичними можливостями.

Для практичного втілення в життя ідеї соціальної адаптації, соціальної захищеності людей з обмеженими фізичними можливостями в Україні сформовано систему реалізації конституційних прав людей з інвалідністю, задля якої співпрацюють на відповідних рівнях Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, загальні й спеціальні суди, центральні органи виконавчої влади, урядові органи державного управління, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, органи прокуратури [1, с. 144].

Міністерство праці та соціальної політики України, яке безпосередньо опікується проблемами працевлаштування інвалідів, їх адаптацією та реабілітацією, включає в себе державну соціальну установу – Всеукраїнський

центр професійної реабілітації інвалідів (з 2001 р. виконує функції з професійного навчання інвалідів для подальшого їх працевлаштування, координації роботи регіональних і місцевих центрів професійної та соціальної реабілітації), Фонд соціального захисту України (з 1991 р. займається фінансуванням державних соціальних програм підтримки та захисту людей з особливими потребами), Державний департамент нагляду за додержанням законодавства про працю, підрозділ з питань дитячої праці, промислове об'єднання «Укрпротез», Державний комплекс ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів, Центр дитячої ортопедії та реабілітації, Державний центр зайнятості (назви підрозділів говорять самі за себе) [4].

Окремо необхідно виділити громадські організації у сприянні працевлаштуванню та зайнятості інвалідів, які за визначенням не володіють владною, ресурсною міццю, соціально-економічним, організаційним потенціалом держави, але їх роль у системі професійної адаптації людей з інвалідністю не можна недооцінювати (лише у 2007 р. в Україні зареєстровано 399 підприємств громадських організацій зі сприяння працевлаштуванню та зайнятості інвалідів, де працюють майже 14 тис. інвалідів, щорічно підприємствам надається фінансова допомога у вигляді безвідсоткової поворотної позики, загальна сума якої кожного року суттєво збільшується) [1, с. 138–141].

На сьогодні загальна чисельність людей з обмеженими фізичними можливостями в Україні складає майже 5 % від загальної кількості населення держави, за минулий рік визнано інвалідами 2442597 осіб, з них 10391 осіб – вперше, що на 509 осіб більше, ніж у 2005 р.

Важливу роль у трудовій реабілітації та працевлаштуванні інвалідів відіграє Державний центр зайнятості. Упродовж останнього року 20548 осіб працездатного віку звернулися за сприянням у працевлаштуванні, при цьому лише 7590 (37 %) задіяно у професійній діяльності (для порівняння в Китаї

ця цифра складає 80 %). Неухильно збільшується число дітей-інвалідів, на сьогодні вони становлять 50671 осіб.

На думку спеціалістів, основними причинами зростання інвалідності в країні є рівень соціально-економічного розвитку, рівень медичного обслуговування, екологічні проблеми, техногенні катастрофи, травматизм на виробництві та проїжджій частині тощо.

Упродовж 2007 р. у центрах зайнятості було зареєстровано 22,2 тис. осіб з обмеженими можливостями, що на 15,2 тис. менше, ніж у 2001 р., число інвалідів, які скористалися послугами служби зайнятості, зросло з минулого року на 27,5 %, відповідно зростає й кількість працевлаштованих зусиллями служби зайнятості, але ж у переважній більшості це робочі професії; через обмежений вибір доступних професій, недостатність можливостей підвищення кваліфікаційного рівня, низький рівень професійної підготовки люди з обмеженими фізичними можливостями стають неконкурентноспроможними на ринку праці. Наразі в Україні лише 4 тис. людей з інвалідністю мають постійне місце роботи. За останній рік суттєво збільшилася чисельність осіб з обмеженими фізичними можливостями, які стали на облік у службі зайнятості у Донецькій та Луганській областях, тут же й найбільший відсоток працевлаштованих за рік, що можна пояснити соціально-економічним фактором.

Державний бюджет щороку збільшує фінансування програм для допомоги інвалідам. Так, порівняно з 2005 р. загальна сума зросла з 500 млн до 800 млн грн, хоча для кожного окремого інваліда цієї суми недостатньо для забезпечення належного рівня життя.

Незважаючи на позитивні тенденції у сфері адаптації інвалідів, існує низка нерозв'язаних проблем.

Поряд з Донецькою, Дніпропетровською та Луганською областями в Харківській області зареєстровано найбільшу кількість людей з обмеженими фізичними можливостями. Протягом року чисельність осіб, які не досягли пенсійного віку та звернулися до служби зайнятості за сприянням у

працевлаштуванні, склала 1012 осіб (для порівняння, в Чернівецькій області – 255 осіб). Кількість пенсіонерів за інвалідністю на 1 січня 2008 р. в Харківській області сягнула 89987 осіб, в Україні більше зареєстровано лише у Донецькій області – 154405 осіб (для порівняння, в Севастополі – 9144 особи).

Наразі в Харківській області всього зареєстровано 138119 осіб з обмеженими фізичними можливостями, причому переважає вже не III група (39,8 %), а друга, важча, – 49,3 % одержують пенсію за інвалідністю 132603 осіб, із них найманими працівниками є 22030, що складає лише 16,6 % від загальної кількості. Як бачимо, держава не забезпечує належного рівня утримання, а особи з обмеженими фізичними можливостями у більшості своїй не в змозі самостійно себе утримувати. При цьому кількість даної категорії постійно зростає. Так, за останній рік вперше визнані інвалідами 10391 особа, що на 509 осіб більше, ніж у 2005 р. Постраждалими від нещасного випадку на виробництві вважаються 1874 особи, державні службовці – 255, громадяни, які постраждали від Чорнобильської катастрофи – 4806, разом з учасниками ліквідації катастрофи на ЧАЕС ця цифра складає 9476 осіб, що говорить про левову частину проблем інвалідності, пов'язаних із нещасними випадками та катастрофами, які можливо передбачити та запобігти їх виникненню за умови організації проведення попереджувальних заходів. На фоні середнього розміру місячної пенсії за інвалідністю у 2008 р. 601,96 грн при прожитковому мінімумі 415 грн, а середньому споживчому кошику – 1500 грн; наданої цільової грошової допомоги непрацевдатним громадянам з мінімальними доходами в розмірі 54,58 грн 3507 тис. осіб. можна бачити, що люди з обмеженими можливостями опинилися у стані, за якого, отримуючи певні соціальні послуги та грошові виплати від держави, вони лишаються соціально незахищеними.

За відсутністю статистичних досліджень важко проаналізувати професійну приналежність людей з інвалідністю, їх спеціалізацію чи попиту на робочу силу, але, беручи до уваги, що у вищих навчальних закладах

отримують освіту близько 10 тис. студентів-інвалідів України, бачимо, і це лише мізерна частка від загальної кількості контингенту, що пояснюється загальною непристосованістю навчальних закладів до особливих потреб.

Зважаючи на певні зрушення у вирішенні вищезазначених проблем, на жаль ще досить доводиться говорити про дискримінацію людей з інвалідністю. Отже, створена система соціальної допомоги людям з обмеженими можливостями в Україні базується здебільшого на медичній моделі, збір первинної статистичної інформації спрямований на розподіл матеріальної допомоги, передбаченої законом. Наразі на державному рівні вдалося лише частково забезпечити соціальні, економічні гарантії людям з обмеженими фізичними можливостями, хоча все більше активізуються спроби проведення заходів щодо адаптації інвалідів, соціального захисту, надання всебічних соціальних послуг, грошових виплат, забезпечення зайнятості.

Таким чином, на прикладі Харківської області видно, що в державі, поряд із проблемами фінансового забезпечення, ще залишаються невідпрацьованими в повному обсязі програми створення цілісної картини потреб інвалідів у конкретних видах побутової, соціальної і, найменше, культурної діяльності, серйозною перешкодою у створенні безбар'єрного середовища є непристосованість більшості закладів до потреб людей з інвалідністю, засоби масової інформації мало приділяють уваги висвітленню даних проблем, а та інформація, що з'являється, не завжди відповідає етичним нормам та вимогам. Саме тому існує нагальна потреба у виробленні комплексної програми на державному рівні, яка б вирішувала питання навчання, працевлаштування, адаптації, реабілітації людей з обмеженими можливостями, житлових проблем, проблем побутового обслуговування, створення умов для розвитку безбар'єрного середовища, доступного архітектурного середовища для забезпечення конкурентоспроможності людини з інвалідністю на ринку праці, вжиття заходів щодо запобігання

виникнення інвалідності, відпрацювання системи жорсткого контролю за виконанням рішень з даного питання.

Список використаних джерел

1. Врегулювання проблем питань працевлаштування та захисту прав інвалідів у сфері праці : практ. посіб. / за ред. В. М. Дьяченка, М. Л. Авраменка. – К. : Університет Україна, Всеукраїнський центр професійної реабілітації інвалідів, 2007. – 156 с.
2. Соціальний захист населення Харківської області у 2007 році. – Х. : Головне управління статистики у Харківській області, 2008. – 74 с.
3. Харківська область у 2007 році. Статистичний щорічник. – Х. : ТОВ «Золоті сторінки», 2008. – 588 с.
4. Міністерство праці та соціальної політики України. Офіційний сайт.– Режим доступу :[http:// www.mlsp.gov.ua](http://www.mlsp.gov.ua) //

Теплова Н.А. Employment and professional rehabilitation of people is with the limited possibilities.

In the article statistical information in relation to providing social services persons with disability is analyzed, the state of social protected of people with the limited possibilities in modern Ukraine is described; the Kharkiv region is taken as an example.

Key words: social services, adaptation, invalids, people with the limited possibilities, social protected, employment.

Теплова Н.А. Занятость и профессиональная реабилитация людей с ограниченными физическими возможностями.

В статье проанализированы статистические данные по предоставлению социальных услуг людям с инвалидностью, на примере Харьковской области дана характеристика состоянию социальной защищенности людей с ограниченными физическими возможностями в современной Украине.

Ключевые слова: социальные услуги, инвалиды, люди с ограниченными физическими возможностями, социальная защищенность.